

УДК 159.9.37:017.92:371.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-4>

Світлана ЯЦЕНКО,

orcid.org/0000-0002-9646-8841

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри спеціальної освіти, андрагогіки та менеджменту

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) sl.yatsenko.gdu@gmail.com

Анатолій СЛЮСАРЕНКО,

orcid.org/0000-0001-5781-7554

доктор історичних наук, професор,

професор кафедри нової історії України

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) nau_ch@mail.univ.kiev.ua

Оксана МАТВІЙЧУК,

orcid.org/0009-0003-0877-0130

студентка кафедри педагогіки та психології

Українського гуманітарного інституту

(Буча, Київська область, Україна) taoksmi@gmail.com

ІНТЕРЕС ДО ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ (ПРИКЛАД ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ)

У статті розглянуто зростання зацікавленості українців до духовних питань під час повномасштабної збройної агресії Росії у контексті діяльності церкви Адвентистів сьомого дня у Україні. Підмічено, що більший інтерес до релігії спостерігається серед населення тих українських регіонів, які найбільш постраждали від війни. Дослідження торкається різнопланового розкриття терміну «духовність». Для цього були використані праці зі сфери культурології, релігієзнавства, філософії та міжконфесійного блоку. Звернено увагу на моральні принципи населення у період існування Київської Русі та роль церкви у вихованні населення у духовно-етичній та освітній сферах. Підкреслено, що особливо у кризові періоди життя, люди потребують не тільки задоволення фізичних потреб, а також деякі відчують гостру потребу у відповіді на свої духовні питання, пошуку надії. Зокрема такі люди цікавляться релігією, у тому числі віровченням церкви АСД. У цей непростий час Церквою АСД проводяться євангельські програми у обласних центрах та на віддалених територіях. Зазначається, що подібний інтерес мешканців України до духовності мав місце у 1990-тих роках у період соціально-економічної нестабільності після припинення існування Радянського Союзу. Однак стабілізація ситуації наприкінці 90-х початку 2000-х років призвела до втрати інтересу українського населення до релігії. У якості підтримки прояву зацікавленості українців до духовності у статті запропоновано ведення в освітню програму окремих уроків про духовні цінності, які сформувалися за багатовікову історію українського народу. Підкреслено, що у цей процес має активно включитися Міністерство освіти та науки України задля дозволу відкриття релігійними організаціями приватних навчальних закладів і надання їм відповідної акредитації за умови дотримання останніми усіх відповідних вимог та рекомендацій в контексті якості освіти.

Ключові слова: Церква Адвентистів сьомого дня, релігійна освіта, духовність, духовні цінності, українське суспільство, історія релігії, сучасний релігійний стан.

Svitlana YATSENKO,

orcid.org/0000-0002-9646-8841

PhD,

Associate Professor at the Department of Special Education,
Andragogy and Management
Zhytomyr Ivan Franko State University
(Zhytomyr, Ukraine) sl.yatsenko.gdu@gmail.com**Anatoly SLYUSARENKO,**

orcid.org/0000-0001-5781-7554

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Professor at the Department of New History of Ukraine
Kyiv National University named after Taras Shevchenko
(Kyiv, Ukraine) nau_ch@mail.univ.kiev.ua**Oksana MATVYCHUK,**

orcid.org/0009-0003-0877-0130

Student at the Department of Pedagogy and Psychology,
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
(Bucha, Kyiv region, Ukraine) maoksmi@gmail.com

INTEREST IN SPIRITUAL VALUES OF UKRAINIANS DURING THE WAR (EXAMPLE OF SEVENTH-DAY ADVENTIST CHURCH)

The article examines the growth of Ukrainians' interest in spiritual issues during the full-scale armed aggression of Russia in the context of the activities of the Seventh-day Adventist Church in Ukraine. It was noted that a greater interest in religion is observed among the population of those Ukrainian regions that were most affected by the war. The study touches on the multifaceted disclosure of the term «spirituality». For this, works from the field of cultural studies, religious studies, philosophy and inter-confessional bloc should be used. Attention is drawn to the moral principles of the population during the period of the existence of Kyivan Rus and the role of the church in the education of the population in the spiritual, ethical and educational spheres. It is emphasized that especially in crisis periods of life, people need not only the satisfaction of physical needs, but also some feel an urgent need to answer their spiritual questions, to find hope. In particular, such people are interested in religion, including the creed of the ASD church. In this difficult time, the ASD Church conducts evangelical programs in regional centers and in remote areas. It is noted that a similar interest of the residents of Ukraine in spirituality took place in the 1990s during the period of socio-economic instability after the end of the Soviet Union. However, the stabilization of the situation in the late 1990s and early 2000s led to the loss of interest of the Ukrainian population in religion. In order to support the manifestation of Ukrainians' interest in spirituality, the article proposes the introduction of separate lessons about spiritual values, which have been formed over the centuries-old history of the Ukrainian people, into the educational program. It is emphasized that the Ministry of Education and Science of Ukraine should be actively involved in this process in order to allow religious organizations to open private educational institutions and provide them with the appropriate accreditation, provided that the latter comply with all relevant requirements and recommendations in the context of the quality of education.

Key words: Seventh-day Adventist Church, religious education, spirituality, spiritual values, Ukrainian society, history of religion, modern religious condition.

Актуальність теми дослідження. З 24 лютого 2022 року після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію української держави спостерігаємо ріст суспільного інтересу до духовних питань, до релігії зокрема. Скоріш за все тривога, відчай та невизначеність майбутнього штовхають українців активно виявляти інтерес до вічних духовних цінностей. Зацікавленість та зріст інтересу спостерігаємо у звітах про кількість хрещень в Церкві Адвентистів сьомого дня в Україні (далі – Церква АСД). Згідно річного статистичного звіту секретаря Української уніонної конференції Церкви АСД (далі – УУК

ЦАСД), зросли хрещення, за минулий 2022 рік, в порівнянні на кінець IV кварталу 2021 року, де хрестилося 1032 особи, то на кінець IV кварталу 2022 року – було охрещено 1084 особи. Найбільший інтерес до духовності спостерігається на територіях Східно-Дніпровської конференції, Південної конференції, Центральної конференції (північна частина), трохи менше в Дніпровській конференції, Київській конференції, Подільській конференції, тому що там люди найбільше зазнали страждань війни, а також на цих територіях перебувають багато тимчасово переміщених осіб. Тому **метою** роботи визначатимемо дослідження

рівня зросту суспільного інтересу до духовних питань в період воєнного стану в Україні. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати дослідницькі завдання, а саме: охарактеризувати поняття духовності та причини духовного зросту особистості; дослідити зріст суспільного інтересу до і під час воєнного стану; оцінити розвиток та збереження прояву інтересу до духовних питань в теперішньому суспільстві, зокрема в післявоєнний період.

Основні результати дослідження. Термін «духовність» є вищим проявом рівня духовності окремої особистості зокрема, також й цілої нації зокрема. Поняття «духовність» вважають не лише релігійною категорією, але й соціально-моральною, культурною та загалом основною цінністю суспільства. Духовною опорою українського суспільства як правило виступає релігія, хоча ця роль часто змінювалась або модифікувалась у різні історичні періоди. Варто зауважити, що духовність безпосередньо пов'язана з моральним світом людини, а також із внутрішнім психічним життям (Чиханцова, 2016). Термін «духовність людини» в різних галузях трактується по-різному, наприклад в культурології під поняттям «духовність» вважається пізнання, просвіта та виховання, моральність, естетика, етика, право, мистецтво, наука, мова, література, словесний та музичний фольклор, традиції, звичаї, належність до традиційних особливостей характеру, віросповідання, міфологія, сфери духовного та свідомого виробництва (Ільєнко, 2019). В релігієзнавстві під цим поняттям у середні віки розуміли, те що аналогічне теології, тобто лише раціональні форми мислення, у філософії Нового часу поняття «духовність» трактується як прояв розуму, свідомості та мислення. Наприклад, «духовність» з позиції філософії, релігії та психології, де основним поняттям виступає «душа» розуміється із точки зору рівня прояву внутрішніх психологічних процесів особистості (Гузинець, Сідельник, 2019).

В міжконфесійному сприйнятті духовність являє собою розуміння того, що людина займає позицію добра, здійснює добрі справи, відкрита для інших людей, уникає гріха, живе у злагоді із собою та соціумом, піклується про внутрішню духовну гармонію, має душевний спокій, відсутність агресії, негативу тощо (Пірен, 2011: 83). Також багато видатних спеціалістів та науковців, таких як: Н. Бердяєв, В. Пономаренко, І. Ільїн, В. Вернадський, К. Юнг, С. Кримський, Г. Скворода, В. А. Сухомлинський вважали, що духовність формується спільно з розумовими, моральними та естетичними засадами людини (Пономаренко,

2011). Тому можемо підсумувати, що духовність має поліконфесійне та багатогранне значення.

За часів Київської Русі увага приділялась моральним принципам та духовним ідеалам. Володимир Мономах у своєму «Повчанні дітям» висував вимогу в обов'язковості дотримання божих заповідей, поваги до старших, любові до ближнього, гостинності, чесності та терпеливому ставленні один до одного. Церква допомагала у формуванні освіченості та духовності. Значний період для навчання дітей використовували книгу «Псалтир». В той час як: «Життя святих» використовувалися для щоденних читань простого народу, а священнослужителі були першими вчителями (Савчук, 2018: 59).

Основним компонентом духовного зросту на сьогодні вважається вивчення та дослідження Біблії. Саме в ній записані норми християнської моралі та справедливості: ««Не свідчи неправдиво» [Матвія 19:18]; до виховання добра «Шануйте всіх, братство любіть» [1 Петра 2:17]. Плоди духа: любов, радість, мир, довготерпіння, добрість, милосердя, віра, лагідність, здержливість: Закону нема на таких [Галатам 5:22,23]» (Савчук, 2018: 60).

У науковій літературі сучасності можуть траплятися отождоження духовності з релігійністю. Проте, ці поняття, звісно що мають багато точок дотику, тому вважаємо, що їх не потрібно отождоженювати. Духовні питання саме в релігійному аспекті несуть в собі розуміння релігійного середовища, що є відбитком взаємозалежності особи з вічним. Людина, яка наділена свідомістю потребує не лише задоволення фізіологічних потреб, а й духовних (Осетрова, 2011).

Причиною росту суспільного інтересу до духовних питань в Україні є війна, яка розпочалася наприкінці лютого 2022 року і саме в цей період люди звернули увагу на духовні питання. Допомога близьким, волонтерство, підтримка й відчуття того, що ми не самотні є досить важливими. Взаємодопомога породжує незламність, людяність, згуртованість, розуміння і безкорисливість відкривається в людях (Андрущенко, Андрущенко, 2022: 46).

На сьогоднішній день, духовний інтерес українського суспільства зріс тому, що окрім потреб матеріальних та задоволення фізіологічних потреб, є частка тих хто цікавиться саме віросповіданням чи вченням Церкви АСД. Адвентисти одна із протестантських конфесій України, яка наряду із іншими в період війни намагається відповідати на вічні питання, що наразі хвилюють суспільство [9]. Причиною активації суспільства до духовності стало те, що люди відчули потребу

в вічних істинах, надії, пошуку підтвердження на власному прийнятті та любові. Найважливішими факторами стали сміливість та людяність, які істотно відрізняють українців від нападників-агресорів, що прийшли з території сусідньої держави (Андрущенко, Андрущенко, 2022: 46).

Згідно річного статистичного звіту секретаря УУК, який був представлений на засіданні річної наради Церкви АСД, зросли хрещення, сповідання віри та повторні хрещення за минулий 2022 рік, у порівнянні на кінець IV кварталу 2021 року, де хрестилося 1032 особи, то на кінець IV кварталу 2022 року – було охрещено 1084 особи. Найбільший інтерес до духовності, за його звітними даними, спостерігається на територіях Східно-Дніпровської конференції, Південної конференції, Центральної конференції (північна частина), трохи менше в Дніпровській конференції, Київській конференції, Подільській конференції, тому що там люди найбільше зазнали страждань війни, а також на цих територіях перебувають багато тимчасово переміщених осіб (Річна нарада, 2022).

Майже у кожному обласному центрі, на периферійних територіях проводяться євангельські програми. Наведемо, приклад Закарпатської області, де за минулий місяць подібні програми відвідало понад 500 осіб, і було проведено десять євангельських програм. Важко відповісти, чи збережеться подібна тенденція зросту суспільного інтересу до духовних питань у післявоєнний період. Адже подібний сплеск до духовних питань відбувся у 1990-ті роки, коли припинив існування Радянський Союз. Проте до кінця 90-х і початку 2000-х суспільний інтерес розсіявся. Причиною було те, що ситуація у країні стабілізувалася, економіка стала більш-менш стабільною. Тому констатуємо, що інтерес до духовних питань суспільства як правило проявляється у випадках лих, катаклізмів чи воєн.

Розвиток та збереження прояву інтересу до духовних питань в теперішньому суспільстві та в післявоєнний період можливий за умови того, якщо наша система освіти введе у навчальний процес все найцінніше, що накопичувалось у нашого народу протягом багатомілітної історії: віру у вищі сили, любов і повагу до батьків і дитини, виховання на добро для служіння суспільству, розвиток індивідуальності особистості тощо. Для досягнення цього потрібно у процесі виховання та навчання звернути увагу на гармонію знань (розуму) та емоцій (серця), які в тандемі спрямовують людину розвиватися у цілісному напрямку (Савчук, 2018: 61).

Саме тому, підтримка та розвиток стратегії Міністерства освіти та науки України щодо надання релігійним організаціям права відкривати приватні освітні заклади та навчати за автономними освітніми програмами під контролем акредитаційного органу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України щодо відповідності освітніх програм критеріям якості – свідчить про демократію України та орієнтацію на європейські цінності. Ба більше такий підхід відкриває державній, приватній та релігійній формам освіти можливості показати свої переваги та недоліки, а в процесі реалізації, ліцензування та акредитації виправити існуючі недоліки та збагатити один одного. Саме тому, вважаємо, що тенденції в українській освіті, підсилюють та збережуть інтерес суспільства до подальшого зростання духовності українців, які століттями були релігійно орієнтованою нацією.

Висновки. Таким чином в підсумках проведеного дослідження за напрямом інтерес до духовних цінностей українців під час війни на прикладі Церкви Адвентистів сьомого дня можемо зробити наступне твердження: інтерес до духовних питань у людей зріс через війну, страх та невизначеність щодо власного майбутнього. Цей ріст можливо стався через те, що люди зневірилися у добрі та благих намірах, доброчесності з боку російських «братів», агресії та загарбницьких жорстоких намірів і несправедливості з боку окупантів. Саме тому, люди, прагнуть наразі заповнити ці духовні прогалини та потреби. Це спонукає шукати стабільності в процесі звернення до релігійних громад. Спроба знайти щось стабільне штовхає пошуку порятунку у вічних істинах, а саме акцент на духовних цінностях.

В результаті встановлено, що саме в Церкві (церквах), в притулках для тимчасово переміщених осіб, якими опікуються церкви, в організованих пунктах видачі допомоги, люди отримують Святе Писання та чують потрібні їм слова підтримки. Основуючись на наведених вище статистичних даних та спостереженнях загальної тенденції щодо досліджуваного питання, можемо констатувати, що тема росту суспільного інтересу до духовних питань в період воєнного стану в Україні є актуальною на сьогоднішній день. Тому, віримо, що українська нація, у тому числі віряни різних церков та релігійних організацій України не полишать творити добро, допомагали та підтримували інших у важких життєвих ситуаціях. Продовжать несли людям добру звістку про те, що добро завжди перемагає зло.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Т. І., Андрущенко Т. В. Війна: духовно-естетичні та моральні цінності – утвердження чи перегляд. *Післявоєнний світ : люди, проблеми, цінності* : зб. матеріалів міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Київ, 15 квіт. 2022 р. / ред.: В. П. Андрущенко та ін. Київ, 2022. С. 45–48.
2. Гузинець О., Сидельник Г. Провідні теоретичні підходи до духовно-релігійного виховання молоді. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. 2019. № 10. С. 65–70.
3. Ільєнко А. Сутність духовної культури української молоді: ціннісно-соціокультурний вимір. *Наукові розробки молоді на сучасному етапі* : тези доп. XVIII Всеукр. наук. конф. молодих вчен. та студентів, м. Київ, 18–19 квіт. 2019 р. Київ, 2019. С. 497–498.
4. Осетрова О. О. Релігійність як складник людської духовності. *Сучасне буття філософії* : матеріали всеукр. філос. читань, м. Дніпропетровськ, 25 листоп. 2011 р. Дніпропетровськ, 2011. С. 40–45. URL: <https://tinyurl.com/3j7e5vf5>.
5. Пірен М. Виховання духовності та консолідація української політичної нації на шляху демократичних змін. *Релігія та Соціум*. 2011. № 2 (6). С. 82–89.
6. Пономаренко Я. І. Духовність і психокультура особистості. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2011. № 1. С. 173–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2011_1_43.
7. Річна нарада УУК ЦАСД, 28–30 листопада 2022 року, звіт секретаря уніону.
8. Савчук С. В. Духовні та релігійні цінності в освіті: спроба аналізу. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 59–62. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12.1/14.pdf>.
9. Чиханцова О. Духовність як ресурс розвитку життєстійкості особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2016. № 9. С. 540–547. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/708389/>.
10. Шевчук В. А. Діяльність Церкви адвентистів сьомого дня на території Західної України в міжвоєнний період (1919–1939 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Львів, 2020. 265 с.

REFERENCES

1. Andrushchenko T. I., Andrushchenko T. V. Viina: dukhovno-estetychni ta moralni tsinnosti – utverdzhenia chy perehliad [War: spiritual, aesthetic and moral values - affirmation or revision]. *Pisliavoiennyi svit : liudy, problemy, tsinnosti* : zb. materialiv mizhnar. naukovoprakt. internetkonf., m. Kyiv, 15 kvit. 2022 r. / red.: V. P. Andrushchenko ta in. Kyiv, 2022. S. 45–48. [in Ukrainian]
2. Huzynets O., Sidelnyk H. Providni teoretychni pidkhody do dukhovno-relihiinoho vykhovannia molodi [Leading theoretical approaches to spiritual and religious education of youth]. *Pedahohichni innovatsii u fakhovii osviti*. 2019. № 10. S. 65–70. [in Ukrainian]
3. Iliencko A. Sutnist dukhovnoi kultury ukrainskoi molodi: tsinnisno-sotsiokulturnyi vymir [The essence of the spiritual culture of Ukrainian youth: value-sociocultural dimension]. *Naukovi rozrobky molodi na suchasnomu etapi : tezy dop. XVIII vseukr. nauk. konf. molodykh vchen. ta studentiv*, m. Kyiv, 18–19 kvit. 2019 r. Kyiv, 2019. S. 497–498. [in Ukrainian]
4. Osetrova O. O. Relihiinist yak skladnyk liudskoi dukhovnosti [Religiosity as a component of human spirituality]. *Suchasne buttia filosofii* : materialy vseukr. fil. chytan, m. Dnipropetrovsk, 25 lystop. 2011 r. Dnipropetrovsk, 2011. S. 40–45. URL: <https://tinyurl.com/3j7e5vf5>. [in Ukrainian]
5. Piren M. Vykhovannia dukhovnosti ta konsolidatsiia ukrainskoi politychnoi natsii na shliakhu demokratychnykh zmin [Education of spirituality and consolidation of the Ukrainian political nation on the path of democratic changes]. *Relihiia ta Sotsium*. 2011. № 2 (6). S. 82–89. [in Ukrainian]
6. Ponomarenko Ya. I. Dukhovnist i psykholokultura osobystosti [Spirituality and psychoculture of the individual]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Filosofii. Kulturolohiia*. 2011. № 1. S. 173–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2011_1_43. [in Ukrainian]
7. Richna narada UUK TsASD [Annual meeting of the Ukrainian Union Conference of the Seventh-day Adventist Church], 28–30 lystopada 2022 roku, zvit sekretaria unionu. [in Ukrainian]
8. Savchuk S. V. Dukhovni ta relihiini tsinnosti v osviti: spoba analizu [Spiritual and religious values in education: an attempt at analysis]. *Molodyi vchennyi*. 2018. № 12.1 (64.1). S. 59–62. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12.1/14.pdf>. [in Ukrainian]
9. Chykhantsova O. Dukhovnist yak resurs rozvytku zhyttiistiikosti osobystosti [Spirituality as a resource for the development of a person's vitality]. *Aktualni problemy psykholohii*. 2016. № 9. S. 540–547. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/708389/>. [in Ukrainian]
10. Shevchuk V. A. Diialnist Tserkvy adventystiv somoho dnia na terytorii Zakhidnoi Ukrainy v mizhvoiennyi period (1919–1939 rr.) [Activities of the Seventh-day Adventist Church on the territory of Western Ukraine in the interwar period (1919–1939)]: dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.01. Lviv, 2020. 265 s. [in Ukrainian]